

אמיר ספוקוני

טחינה אוכלין ורישוקם בשבת

ה. טחינה אחרי טחינה	א. הקדמה
1. דבר שנטחן ונתחד ושוב נטחן	ב. הגדרת המלאכה
2. דבר טחון שחוזר וטוחן	ג. טחינה באוכלין:
ג. טחינה בכלי מיוחד לכך	1. טחינה בדברים שהם גיחולי קרחע
ד. רישוק ומעיכת אוכלין	2. טחינה בדברים שאינם גידולי קרחע
ה. ירקות ופירות מבושלים	ד. טחינה לאלתר
	ט. מסקנות למעשה

א. הקדמה

אחת מלacuteות שבת השנויות במשנה (שבת עג, א) היא מלאכת הטוחן.¹ מלאכת הטחינה נמצאת לאו דוקא באוכלין אלא אף בשאר דברים, כגון: עצים - לנצרם, חול - לגרגרים, וכי. אנו נתקלים במלאכה זו בעיקר בהכנת אוכל בשבת, לדוגמה: הכנתسلط ירקות,سلط פירות,سلط ביצים, ועוד. כמו כן, בעיה זו מוצאה ברישוק בננה ליד קטון או במוריחת אבוקדו על לחם, ועוד. מלאכת טוחן מופיעה בשולחן ערוך בסימן שכא, סעיפים ז-יב. במאמר זה אין בכוונתי לסקור את כל פרטי המלאכה, אלא רק את הקשור להכנת אוכל לבני אדם בשבת.

ב. הגדרת המלאכה

במשנה (שבת עג, א) כתוב: "אבות מלאכות ארבעים חסר אחת: הזורע והחוorsch... והזורה, הבורר הטוחן והמרקך וכי". ובגמרא (שם עד, א):

וליחסב נמי כותש? אמר אביי: שכן עני אוכל פטו بلا כתישה. רבי אמר:
הא מני רבוי היה אמר אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ואי חשיב כותש
הויא לה ארבעים. וליפוק חדא מתנק ולעילו כותש; אלא מההורתא כנאביי.

1. טחינה במשכן היכן הייתה? שכן במשכן טחנו. סמנים לצבע תכלת (ארוגמן ותולעת שני ועורות אלים (רשוי עג, א). ויש הראשונים, שלמדו זאת מטבחינה שהייתה במנחה של קורבן תמיד, בחביתי כהן גדול ובמנחות המילואים (ספר העיתים סימן רכח).

וביאר רשיי (שם דינה שכן עני), שכותש, אין חci נמי, נחشب לאב מלאכה ובכלל דש הוא. אך כיון שרק עשירים עושים כך, לא מנו אותו בתווך רשותת אבות המלאכות. ואך על פי שגס זורה, בורר ומרקך כולם בכלל מלאכת דש זה - מנו אותו בכלל הארבעים, היהו שגס היו במשכן וגם עושים אותו היום. רבינו חננאל מפרש בצורה דומה לרשוי, אלא שהוא מחשב את כתוש **תולוצה**.

אך בירושלים מצאו הנדרה אחרת לכוטש: "יכד שחייב במודחתה - משום טוחן" (שבת פ"ז, ה"ט). וכן מצאו ברמב"ם: "יכול השוחק תבלין וסמנין במכחתת הרי זה טוחן וחייב" (שבת ח, טו). וביאר המגיד משנה, שמקורו של הרמב"ם משבת גג, ב: "גזרה משום שחיקת סמניין" (וכך כתבו גם: הسلمיג לא תעשה טה; אורחות חיים הלכות שבת א' ב; אגלי טל מלאכת טוחן ס"ק א'). וככתב התוספות ראי"ש (שבת עד, א) בשם ר' ר'ית, שחיסבה שכותש לא נמנה בתווך המלאכות, לפי שבכל טוחן הוא, והוא אב אחד עם טוחן, ולא תולדה. ישנה שיטה נוספת בראשונים: לא מנו את מלאכת כתוש, מפני שהוא תולדה של טוחן (פסק הרי"ד, הרין ומפני יהושע).

אם כן, מצאו בראשונים ארבע שיטות בנוגע לכוטש:

רישוי - אב מלאכה משום דש.

רבינו חננאל - תולדה דש.

ירושלמי, רמב"ם ותוספות ראי"ש - אב מלאכה משום טוחן.

פסק הרי"ד והרין - תולדה דעתן.

behagdrot מלאכת טוחן כתוב הרמב"ם: "שהתוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה; וכל העשו דבר הדומה לו - הרי זה תולדות טוחן" (ז, ח).. ומקורו של הרמב"ם הוא מהגמרא (עד, ב): "אמר רב פפא: האי מאן דפירות סילקא - חייב משום טוחן. אמר רב מנשה: האי מאן דסלילת סילנא - חייב משום טוחן" (געסוק בגמרא זו בinter הרכבתה לקמן). ובאותן דומה בפירוש המשניות (פ"ז, מ"ב): "וענין טוחן הוא טහינת חלק גדול והפיקתו לחלקים קטנים, ולפיכך חייתוך הירקות בשבת או נסירות העץ לחתת הנסורת שלו, או שיפת המתכת לחתת הנסורת שלה, או בקיוע עצים להסקה - כל זה **תולדות טוחן**"².

כתב בשווי תרומות הדשן (סימן נ), כי סתם טוחן שנמנה בין אבות מלאכות נאמר על טහנת התבואה או קטניות בריחיים של יד, ודוקא באלו הדברים שנוהגת בהם טහינה ודרך

2. יש להזכיר, מודיע כתוב הרמב"ם "תולדות טוחן" ולא "טוחן" ממש. והיה נראה למך, שנקט בלשונו זו לשיטתו, שככל טහינה שלא על מנת לבשל אינה טහינה (לפחות מדאוריתא). אך זה אינו, כיון שכתב הרמב"ם: "המחתק את הירק דק דק כי לבשלו - הרי זה תולדות טוחן וחייב" (כא, יח); ולכן נראה לעניות דעתך, שהרמב"ם סובר שדווקא טහנת התבואה או קטניות היא האב. וצריך עיו.

אכילתם על ידי טחינה. ואף על פי שיש מההארשונים שחולקים על הנחה זו, וסבירים שטחינה כל שהיא נאסרה - כבר כתב הבית יוסף בדברי תרומות הדשן (סימן שכא דיה אסור).

טחינה בדבר שילך לאיבוד

כתב הרמב"ם: "וין הנוסר עצים ליהנות במסורת שלחן" (ח, טו). ותמהו עליו الآחרוניים: וכי אם אין צrik' במסורת שלהם איינו חייב? והרי זו מלאכה שאינה צריכה לגופה; ועל פי שיטת הרמב"ם מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה!!.

כתב הלחם משנה (שם), וכן כתב עורך השולchan (שכח, א), שאין כוונת הרמב"ם ל מלאכה שאינה צריכה לגופה אלא למקלקל, ואם אין צrik' במסורת הרוי זו פועלות השחתה גרידא, שאין לה כל תוצאה חיובית - ולכן פטור;

אך בראשוינט, ס索ברינט, שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה; אין צורך להגעה למקלקל. עצם זה שבუשיות המלאכה אין צורך בתוצאה (על פי שיטת רשי' בהגדות מלאכה שאינה צריכה לגופה), או שתוצאה כזו לא הייתה במשכן (על פי שיטת התוספות במלאכה שאינה צריכה לגופה) - בזה כבר איןנו מתחייב.

ג. טחינה באוכליין

1. טחינה בדברים שהם גידולי קרקע (סעיף יב)

במקורות התלמודיים אנו מוצאים שלוש התייחסויות עיקריות לגבי טחינת אוכליין:

אמר רב פפא: האי מאן זדרים סילקא (=סלק, תרד) חייב משום טוחן. אמר רב מנשה: האי מאן דסליית סילתי חייב משום טוחן. (שבת עד, ב) אמר רבי אבא אמר רב הונא: يوم הכיפורים שחיל להיות בשבת אסור בקניבת ירק.

אין מרכיבין דבילה-גורגורות וחרובין לפני חזקנים. בשבת, אבל מרכיב הוא ביד של סכין ובעץ הפורר ואיינו חשוש. (תוספות באיצה פ"א הי"ע)

מכל המקורות הנילעולה, כי קיימים מושגים של טחינה אף באוכליין שהם גידולי קרקע. אך بغداد הטחינה ובאותן הטרינה נחלקו הראשונים, בעקבות פירושים שונים למורות.

א. מהו "פרים סילקא" ומהו "סליית סילטי"?

שלוש דעתות מצאו בזה הראשונים:

1. רשי', תוספות וראשונים נוספים: פרים סילקא - חותך ירקות לחתיכות קטנות. מאד,

- וכלשון רשיי "מחתכו דק". סלית סילטי - עצים דקים שחוטך אותם כדי להבערים: הראי"ש מביא את שיטת רשיי, אך כותב עלייה: "פירוש תמורה הוא - דבר שהוא אוכל ומחטך אותו דק אך אין שייך בה טחינה" (פרק ז, סימן ה). ומוסיף הקרבן תנאל (ס' ק, י), שהסיבה שלא שייך בזחינה היא, כיונחתו רוחה לאנטנה שעור. לא כולל חתיכות קטנות.
2. רבינו-חננאל כתוב פירוש אחר (עד, ב): פריטם סילקא. - "פירוש עיין כתישה, ולא בעין חותון, חייב מושם טוחן. וכן מאןDSLית סילטי - פירוש עצי דקלים שעומדים שבין שני נימין, וכשምפרק הנימין הלו יוצא ביןיהם כמו קמח דק". משמע מדבריו, רק בכתיישת ירקות מתחייב מושם טוחן, ולא סתם בחיתוך דק דק. הרاي"ף (לב; א) הביא רק את פירוש "סלית סילטי": כמו שפירשו הרاي"ח, ודיק מכד הרמיה שכונראה הבין הראי"ף ש"פריטם סילקא" הוא דומה DSLית סילטי, ככלומר כתישה. הראי"ש כתוב על שיטת זו: "וזהו פירוש הגון" (שם).
3. ישנה שיטת שלישית. בפירוש גمرا זו, אלא שהוא משנה את יරסת הגمرا: במקום פריטם סילקא - פריטם סילקא³. לפי שיטתן זו, אף בחיתוך לפרטות יש מושם טוחן, וזה חומרה עצמה! זו היא שיטת רבינו מנוח בהלכות שביתת עשור (א, ג).

סיכום

ישנן שלוש שיטות בראשונים להסביר המושג "פריטם סילקא", שמהם תאצא נפקא-מיינה לחיתוך ירקות: רשיי ותוספות - חיתוך דק דק. ובינו חננאל, הראי"ף והראי"ש - כתישה. בחיתוך דק דק של אוכלין לא שייך שם טחינה. ובינו מנוח - פריטם סילקא. אף חיתוך לפרטות אסור.

חלפה

הרמב"ס כתוב: "המחטך את הירק מעט לבשלו - הרי זה חייב, שזו המלאכה תולדת טוחן" (ז, ח). ועוד כתוב (ח, ט): "המחטך ירך תלוש - הרי זה תולדת טוחן". וכן כתוב הטור (סימן שכא): "אסור לחותך הירק דק דק, שזומה לטוחן"⁴. וכן כתוב השולחן ערוך (שכא, יב): "המחטך הירק דק דק - חייב מושם טוחן".

3. הבית יוסף (שכא, ד"ה והרמב"ס) מביא נפקא-מיינה אחרת בין הגירושה פריטם סילקא לבין פריטם סילקא: אם פריטם סילקא - בין ביד ובין בכלי אסור. ואם פריטם סילקא - בכלי אסור, ביד מותר.

4. כתוב ערוך השולחן (שכא, ב), שהטור סובר כמו הראי"ש, שאין טחינה באוכלין. אך כיון שרשויי והרמב"ס אסורו - לא מלאו ליבו להתייר, ולכן נקט לשון איסור.

כלומר, חפוסקים הכריעו שאף על חיתוך מתחייביט, ולא רק על כתישה: על כתישת ירכות בכל מקרה חייבים (אפילו לשיטות האומורות שאין טחינה באוכלין - כפי שיבואר لكمן).

וכتب הביאור החלכה⁵ (סימן שכאה ד"ה המחתך), שכל זה לעניין חייב, שמתחייבים על חיתוך אך ורק, אך לעניין איסור יש להיזהר שלא לחותך חתיכות יותר מדי קטנות, שכבר כתוב היראים, שישעור דקוטן לא-node לענו.

ב. במה שייכת טחינה?

מבין המפרשים, שסבירו שאף בחיתוך רק רק יש איסור טוחן, ישנה מחולקת האם בכל הדברים יש טחינה:

התוספות (עד, ב ד"ה האי מאן זפרים סילקא) כתובים: "דוקא בסילקא שייך טחינה, אבלשאר אוכלין שרוי". ובתוספות ד"ה אלא לKENIBAH ור' (קיד, ב כתבו, שמדובר שעשויה חתיכות דקות מאוד, אך כעשה חתיכות גדולות לא שייך לאיסור; ולכן מותרת קניבת ר' ר' ביום הכליפורים).

כגンド שיטת התוספות מביא הגהות מיומניות (פרק כא, אות ע את ר' יוסף בשם הרשב"ם: "לחם מותר לפרר מאחר שכבר נטחן, ולא מצינו טוחן אחר טוחן". משמע, שבלא טעם זה היה קיים איסור טחינה. וכן הביא את דעת היראים (סימן רעד), שאיסור לפרר פירות לפירורין דקים. וככתב על זה הבית יוסף: "משמע דסבירא לי דסילקא לאו דוקא". והוסיף הדרכי משה: "ווכן כתוב האור זורע".

יוצא איפוא: לתוספות - דוקא בסילקא שייכת טחינה. לרשב"ם, לאור זורע וליראים - אף בשאר אוכלין שייכת טחינה. כמשמעותם של שיטות רבני חננא והרא"ש, שבאוכלין אין כלל טחינה אלא רק כתישה.

ויש לשאול לשיטת התוספות: מה המיחודה בסילקא, שדוקא בו יש טחינה? שני הסברים לכך בראשונים:

1. תוספות ראי"ש: "דוקא בסילקא שייך טחינה שנן דרכה בכ", אבל בשאר אוכלין - שרוי". וכעון זה כתוב תרומות הדשן (סימן נ): "ידיש לומר גבי אוכלין לא שייך טחינה אלא מידי דאורחיה לטוחן, כגון: חיטין ושורין וכחאי גוונא, אבל שאר אוכלין לא". כלומר, לפי שיטה זו סילקא מיחודה בכך שהזרק לטוחנו אותה, אך שאר אוכלין שאין זרק לטוחנו

5. יש להעיר, שהביאור הלכה מצטט את רשיי ואת התוספות. אך הוא משתמש בגירסה "פריט סילקא" ולא "פריטים סילקא" (הגירסה המובאת ברשיי עצמן).

- אותם - מותר לטחנים דק דק⁶. ולפי זה לא כל גידולי קركע אסורים.
 2. תרומות הדשן⁷, ראייה, ר' יון, בעל התטרומה וריטיב"א: סילקה אין דרך לאוכלת חי, היא
 צריכה השר נוסף לאכילה - כגון בישול וכדומה. אך בשאר דברים הנאכלים חיים ואינם
 צריכים השר נוסף - לא שייכת בהם טחינה, כיוון שאין הטחינה מכשירה אותם לאכילה⁸.

שיטת הרמב"ם

המחתק את הירק מעט מעט לבשלו - חרי זה חייב, שזו המלאכה תולדה
 טחינה. (רמב"ם שבת ז, ח)

המחתק את הירק דק דק פדי לבשלו - חרי זה תולדות טוחן, וחייב.
 (שם כא, יח)

לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה... מפני
 שנראה כתוחן. אבל מהתכוין את הדלעין לפני הבהמה ואת הגבלה לפני
 הכלבים, שאין טחינה בפירות?
 (שם)

הבית יוסף (שכא, ז"ה והרמב"ם) למד, שהרמב"ם הבין שישילקה זה בדוקא. והמיוחד
 בסילקה הוא, שחותיכים אותו דק דק. כדי לבשלו. וכן שאר פירות וירקות, אם חותיכים
 אותם דק דק לבישול - חייבים עליהם משום טוחן. ומסתפק הבית יוסף, האם מותר לגמרי
 לחותן ירקות ופירות דק דק שלא על מנת לבשלם, או שמא יש בזה אישור מדרבנן⁹.
 ומסכם: "וימיהו אפשר דאיסורה דרבנן מיהיא איכא".

6. החולקים על התוספות יסבירו שעם מהותו של הדבר, שיש במינו טחינה, כבר אוסרת אותו, ולכן כל
 גידולי הקrkע יהיו אסורים.

7. תרומות הדשן עצמו אינם מסכימים שرك בסילקה יש טחינה, אלא הוא סבור שככל גידולי קrkע יש טחינה.
 רק בדבר שאינו גידולי קrkע וגם נאכל כמות שהוא והטחינה אינה מכשירהתו לאכילה - רק בו מותרת
 הטחינה.

8. כתבו האגeli טל (טוחן, אות ח) והחזון איש (אורח חיים, סימן נז), שאפילו פירות וירקות שדרךם להיאכל
 חיים - אם כתש אותם באופן שנשתנה צורתם למורי, ככלוי עלמא יש בזה משום טוחן, שהוא זו טחינה
 ממש.

9. המגיד משנה גרשס: שאין טחינה אלא בפירות. עיין שם.

10. הצד לומר שמותר לכתחילה כתוב הרמב"ם "לפי שאין טחינה בפירות", ולאחר כך הוסיף
 וככתב שאין מרסקין לא את השחת ולא החרובין, שנראה כתוחן, להסבירנו שיש בזה אישור דרבנן מצד
 טירחה באוכליין, אך אישור טחינה אין בו כלל. אך כבר דיק הכסף משנה מהמשנה של "אזוב וקורנית"
 שיש בזה אישור דרבנן.

חרמי"ץ (הלכות שביתת העשור פרק א) פשט ספיקו של "הכסף" משנה; וכותב שפירות שודרכם להיאכל חיים כמותם מהם - מותר לטוחנים דק. דק. וחוצרך לויה, כדי שלא יקשה לו מקנית ירך שהתריר הרמביים.

ובערוך השולחן (שכा, ו) מביא הסבר אחר ברמביים, שלא: כבית יוסף, שמה: שכטב הרמביים "כדי לבשלו" - אין הכוונה בדזוקא, אלא זהו ריק סימפטום של אופן הטעינה. ירך שנחתך כדי לבשלו - נחתך דק דק, וירק שאיןינו צריך בשישול - אין דרך להחטכו דק דק. וכן פירות, לעולם אין דרך להחטיכם דק דק. לפיכך, אין האיסור תלוי במתרת החיתוך אלא בסוג הדבר הנחטך: אם הוא מסווג הדברים הנחטיכים דק דק - שייך בו איסור, ואם לא - אין בו איסור (לפי ערוך השולחן יוצא, שישית הרמביים קרובות לשיטת התוספות ראי"ש), ישנה שיטה אחרת, שנעמודה עליה בהמשך¹¹, והיא שיטת הרשב"א. שיטה זו מתירה לטעון לאלתר אפילו דק דק, כיון שלאלתר לעולם לא נחשב מלאכה, אלא דרך אכילה רגילה של בני אדם, ואין מקום לאיסור: אמנים השלטי גיבורים חולק על שיטה זו, אך אין כאן חיקום להאריך.

סיכום

ראינו חמישה שיטות בראשונים מתייחס טחינה בירקות ובפירות¹²:

1. רבינו חנナル, ר"י י"פ ורא"ש - חיתוך ירקות דק דק אינו טחינה אלא רק כתישה. וכן כנראה פסק הטור, אלא שלא רצח להקל כל גנד רשי' והרמביים.
2. תוספות - רק בסילקה שייך טחינה, ולא בשאר אוכליין... ומדווען א. תוספות ראי"ש - סילקה דרך בטחינה, ושאר אוכליין לא. ב. ראייה, ר"ץ ובעל התנומה - סילקה אינה נאכלת כמות שהיא חייה, ושאר אוכליין כן.
3. ר' יוסף בשם רשביים, יראים ותרומות החדש - בדבר שהוא גידולי קרקע תמיד שייכת טחינה אם חותך דק דק (בית יוסף, לוית חוץ - לאלתר יתירנו).
4. רמביים - חיתוך ירך דק דק כדי לבשלו - חייב. כדי לאוכלו חי - מסתפק הבית יוסף, וייתכן שיש בזה איסור דרבנן.
5. רשב"א - יש טחינה באוכליין אם חותך דק דק, אך לאלתר מותר¹³. השלטי גיבורים חולק על כך.

11. ראה סעיף ד - טחינה לאלתר.

12. ישנן עוד שיטות ראשונים בנושא. הרוצה להרחיב: עייןenganiklopoedia תלמודית ערך טוחן - טחינה אוכליין.

13. הבית יוסף עצמו טען, שעל דברי הרשב"א אין כל חולק. וצריך עיון, שהרי ראיינו מפורש שהשלטי גיבורים חולק עליו.

לדיןא**פסק הבית יוסף**

הבית יוסף (שכא, ד"ה נמצאו למדין) סוקר את כל שיטות הראשונים, ולבסוף מסכם:

ואינשלאודה (סלט ירקות)... נראה דלכולי עלמא שי. ומכל מקום נכון הדבר
להזיהר שיתוכו שלחנאות גדולות קצט' ושיאכלו לאלטר, וכל כזהאי גוונא
נראה דלית ביה מושך לדברי הכל.

וכך טעם גם בשולחן ערוץ (שכא, יב) כי מהחנן הירק דק דק חייב, משום טוחנו;
ובמשנה ברורה (ס"ק לח) דיקק, שפירקו שדריכם להיאכל חיים אין כל היתר לשיטת
השולחן ערוץ, להיות שיש טחינה באוכלין.
ותמהו האחרנים על הבית יוסף. וכך כתוב ערוץ השולחן (שכא; ז):

ופלא על רביינו הבית יוסף בשולחן ערוץ (סעיף יב) שסתם דבריו לגמרי
לייסור, וזהו דלא כחרמביים ודלא כתוספות וחראי' ולא כחרשב'יא וחריען,
אלא כדעת רשיי... ומזה מוכח שרפיוי הוה מרפיא בידיו פירושו ברמביים.

ובליות חן (סימנו סב): הביא את המאמר מבדכי, שכותב על דברי הבית יוסף: "כל זה"
לרווחא דמלתא וחומרא בעלמא היא" (שכא, ז).

פסק הרמ"א
הרמ"א (שם) כתב:

והוא הדין אסור לחתוך גרגורת וחורבים לפני זקנים¹⁴ (תוספთא)... וכל זה
לא מירוי אלא בחותך ומגנית, אבל אם לאוכלו מיד - הכל שי, מיד דחווי
אבלר לאכול מיד דשיי¹⁵ (רשבייא, ריה):

מדובר הרמ"א עולים, לכארה, שני היתרים:
א. דבר שנאכל כמו שהוא - מותר לטחנו, בתנאי שהאדם האוכל אכן יכול היה לאוכלו
שי (וכאן לא חולכים בתרRobא דעלמא, כפי שעושים בדברים שאינם גידולי קרען). וכן
ז"ק המגן אברהם (ס"ק יד).

14. זו היא אותה Tosafotא שציטטנו בתחילת דברינו, ומופיעה בביבה פ"א, הי"ג.
15. הביאו הילכה (ז"ה מידי) הביא את הפרי מגדים לבחינת בין ברירה לאלטר - שהותרה רק בז', משום שזו
דרך אכילה ולא ברירה - ובן טחינה, שהותרה אף בכלי שאין מיוחד, אף זה מוגדר בדרך אכילה ולא
טחינה.

ב. יותר טחינה על מנת לאכול לאלטר.

האחרונים הותלבטו אם אכן כך הוא פשוט הדברים ברמ"א:

דבר שנאכל במתה שהוא חי - המגן אברהם (ס"ק יד) הבין, שיש יותר לטחון פירות וירקות שמיילא נאכלים כמוות שהם חיים, שאין בכלל צורך בטחינה שלהם. ומדוע אין מושגים לזקניהם? היהות שכן לא אולין בתוך רובה דעתם (וראו להחמיר בהם, כיון שעיקר טחינה הוא בגיזולי קרען). לכן, כל אימת שהאדם אינו יכול לאכול הדבר כמוות שהוא, וכך הוא בזקניהם יכול לאכול כאשרו תחינה יש איסור טחינה בכך. הביאו ההלכה (דייה לפניו) אין מקבל הסבר זה של המגן אברהם בדעת הרמ"א. הוא טוען, שדברי הרמ"א, שכותב "לפני זקנים", אינם בדוקא, ובכל מקרה בגיזולי קרען שיקן איסור טחינה. וכך נראה גם בשיטת הגראי. ומוסיף המשנה ברורה בשם הפרי מגדים (שם), שאף המגן אברהם לא התיר כל גיזולי קרען הנאכלין כמוות שהם חיים, אלא רק בגרוגרות וחרובין חתיר, שגם כך אין צורך להם בטחינה. אך בחיתוך ירך דק דק יש טחינה, אלא אם כן עשו זאת לאלטר.

עוד מביא המשנה ברורה (ס"ק מה) את דברי החוי אדם: "וחחותכים הבצלים והצנון דק דק שעא או שתיים קודם הטעודה" - קרוב הדבר לומר שחביב חטאתי, והבצלים אסורים באכילה". על זה כותב הגראי יוסוף (לוית ח"ו סימן סג), שלא יתכן לו מר. בן¹⁶, שהרי הרבה הראשונים התירו טחינה של גיזולי קרען הנאכלים חיים (בעל התרומה, הראייה והרמב"ם), ואף על פי שהוא נגד פסיקת המחבר, שמנעו משמע של חיטוך של גיזולי קרען אסור מדאורייתא ואפילו נאכלים חיים. בכל אופן, קיימה לנו בדברי הפרי מגדים (משנה ברורה שיח, ב), שבכל מחלוקת במעשה שבת - אין המאכל אסור בזיעבך, וממילא הבצלים יהיו מותרים לאכילה.

החזון איש (סימן נ) אינו מקבל את דברי המגן אברהם כפשוטם, אלא טוען שהייתר של טחינת גיזולי קרען הנאכלים כמוות שהם חיים הוא דוקא כאשר מדובר **בטעודה לטעודה**, ולכן דיביך הרמ"א כתוב "לפני זקנים" - כלל, שישובים לאכול. אך אצל זקנים, כיון שהם הם יכולים לאוכלו כמוות שהוא חי - אין יותר לטחון להם אפילו לאלטר. כלל, לחזון איש היתר לטחון הוא רק כshedaber שעשו זאת לאלטר ובתנאי שנאכל כמוות שהוא חי.

מכל האמור לעיל עולה, כי היתר של טחינת גיזולי קרען הנאכלים חיים לא התקבל למורי לאחרונים, אלא חלות עליו הנבלות מסוימות: לדעה אחת הוא מוגבל רק לגרוגרות וחרובין (משנה ברורה), ולדעה אחרת יהיה שיקן רק בלאלטר (חזקון איש).

16. הלשון, כפי שמובא בלוית חן: "ועימו הסliquה שהפריז על המיווה".

2. טහינה בדברים שאינט גידולי קרקע (סעיף ט)

בשווית תרומות החדשן (סימן נו) נשאל אודות אדם שקהה לו ללווס' ומונח לפניו בשיר שאיןו רך, כגון צלי - האס מותר לחתווך לו אם לאו? עמה תרומות החדשן, שנראה פשוט שמותר, כיון שלא שיק אייסור טහינה באוכלין. ואף על פי שמצוינו טහינה בסילקאי, חלק מהראשונים אוסרים גם בשאר פירות, "מכל מקום נראה... דבבשר מבושל או בצלוי בלבידון דיזן, כולי עלמא מודז דשרי. ולא דמי לעצים ופירות ולחם, דאיינה כלהו גידולן מן הארץ ויש במיטן טහינה".

ומוסף תרומות החדשן טעונה נוספת: במלאת מעמר נחלקו אביי ורבא. אביי סבר, שאין מעמר בדבר שאיןו גידולי קרקע. לפי רבא יש מעמר, גם בדבר שאיןו גידולי קרקע (שבת עג, ב). ואף על פי שרבעא חלק לעניין מעמר, נראה למרא, שבטהינת אוכלין, שמצד עצם לא שיק בהם טහינה¹⁷ - גם ורבא יודח ששייך לחלק בין גידולי קרקע ולא גידולי קרקע¹⁸.

אולם, ממשיך תרומות החדשן וכותב:

אמנם אין נראה להתייר מהאי טעמא לחתווך בשיר חי. אך לצורך עופות להאכלין, זהויאל ואין הבשר כך ראוי לאכילה אלא לכוסו אותו. דלאו כארוחה, איך למייר דהא דהתירו התוספות לחתווך אוכלין הינו משום שאין צריך טහינה... אבל אי לא האי טעמא - לא.

כלומר, יש צורך שהדבר הנtentן ייכל כמות שהוא ללא צורך טහינה, והטהינה אינה מוסיפה דבר. ואם כן, שואל תרומות החדשן על פסקו לחתווך לחזון לוזנים, והרי אינם יכולים לאוכלו כמות שהוא ללא טහינה? ומתרץ:

הא ליתה - דאולין בתיר רובה דעתמא דחויה להו ללווס', לכך לא שייכי בהו טහינה אפילו למי שאיןו יכול ללווס'. אבל בשיר חי, דלא חזוי לשום אדם (וائف על נב דחויה לכלבים לא לחכי קיימי...) ולכך אין להתייר. ותו, דיש לנו ליגע ביה משום איסור שווייה אוכל לבהמה ומשום מטרח באוכלין לבהמה.

17. כפי שתבנו ראשונים רבים, שבאוכלין לא שייכת טහינה אלא רק בסילקאי (תוספות, רמב"ם ועוד).

18. החזוון איש (סימן נו) כתוב על זה שאין להתייר זאת אם לא כללתו, לפי שטעמו של תרומות החדשן הוא לא רק דבר שאיןו גידולי קרקע, אלא אף לא כל כמות שהוא ללא טහינה.

מדוברי תרומות הדשן משמע, שדברים שאיננו גידולי קרקע ונأكلים כמוות שהם חיים - מותר לטחנים אף לאדם שאינו יכול לעוסק, אך אם אינו ראוי לאוכלו כמות שהוא, אף על פי שחוויות יכולות לאוכלו כמות שהוא, כיון שלא מועד לחזות אלא לעופות, ועופות אינם יכולים לאכול רק - אסור לטחון זאת דק דק. וhabia דבריו חבית יוסף (שכא, ד"ה כתוב בתרומות הדשן).

לדינה

השולחן ערוך (שכא, ט) פסק:

מותר לחתוך בשר מבושל או צלי זק בסכין.

נראה, שהשולחן ערוך תפס רק את חלקו הראשון של תרומות הדשן, שמספיק תנאי אחד - שלא יהיה גידולי קרקע - וכבר מותר לטחון. והוסיף המשנה ברורה (ס"ק ל"ב, שאיפלוumi שאינו יכול לעוסק מהתקנו, אף שבכך מתכוון לאכילה, דאוזלין, בתר רובה, דעת מא). הרמ"א (שם) מוסיף את תנאי השני של תרומות הדשן:

**אבל אסור לחתוך זק דק בשר חי לפני העופות, דהואיל ואין יכולם לאכלו
בלא חיתוך - קמשוי לה אוכל.**

נראה, לכואורה, שיש מחולקת בין השולחן ערוך והרמ"א, האס כדי לחתוך צരיך שני תנאים או שמספיק תנאי אחד. אך נראה, לעניות דעתך, שדבר זה תלוי, בחלוקת המגן אברהם וחטיו בחסבר דברי הרמ"א.

הרמ"א סיים את דבריו, שאסור לחתוך לעופות מסוימים. ذكرמו לה, אוכל, והפנה לסימן שבד, סימן העוסק בהכנות אוכל בהמה בשבת. בסימן זה נפסק (סעיף ז), שਮותר לשינוי אוכל לאלה בהמה אך אסור למטrho באוכל בהמה. ועל כן תמהו אחרים (מן אברהם וט"ז): מדווע אסר הרמ"א (וגם תרומות הדשן) טחינות בשר חי מושם **קמשוי או פלא?** הט"ז תירץ (שכד, ס"ק ז) שאכן דבר זה קשה, גם הלובש נגרר אחריו טעות זו, והעיקר הוא שאסור מושם מטרוח באוכל ולא מושם שוויי אוכל, ציריך לשנות את הגירסה ברמ"א: **במקום לגורוס "קמשוי לה אוכל" ציריך לגורוס "מטrho באוכל".**

המן אברהם (ס"ק ה) כתוב שהאיסור הוא מושם טחון, שוו מלאכה, ואין לעשות שום מלאכה עבור בהמה. במילים אחרות - מותר להכין אוכל בהמה כל זמן שאין ההכנה קשורה במלאכה; וכיון שאין ההכנה יכולה לעוסק זאת - ציריך לטחון לה, וזאת בדיקוק הנדרת טחינה (דבר שאינו גידולי קרקע אך לא נאכל כמות שהוא חי), שאסורה. כלומר: כשהרמ"א אמר "קמשוי לה אוכל", הוא התכוון לכך שמכין אוכל על ידי מלאכת טחינה, וזה אסור. ומה שהותר בסימן שבד - זה דזוקא כשהלא חותך זק דק (כשאינו טוחן).

הנפקה מינה בין התירוצים: לפי הט"ז-האיסור הוא משום טירחה באוכלין; וגם הרמ"א¹⁹ לא צריך את שני התנאים של תרומת-הדין, אלא רק תנאי אחד (שלא יהיה גיזולי קרקע), ואן מחלוקת בין השולחן ערוץ לרמ"א. לפי המגן אברהם הוא משום טוון - חכנת אוכל על ידי טחינה לבחמה-שאינה יכולה ללווס אסורה, כיוון שהוא מלאכה, ולפי הרמ"א, היה שיש צורך בשני התנאים (לא גיזולי קרקע, נאכל כמותה שהוא) - אסור לחתוך בשר חי לעופות, ואם כן יש מחלוקת בין השולחן ערוץ והרמ"א.

המשנה ברורה (ס"ק לג), וכן הביאור הלכה, והאליהו רבה, הכריעו כמו פירוש המשנה/acrehem. אך העיר הביאור הלכה, שלשון "קמשוי לה אוכל" אינו מדויק לפירושם. וכן כתוב גם בשולחן ערוץ הרב (שכ"א, ט) ובערוץ השולחן (שכ"א, יד) ובחוון איש (סימן נז ד"ה ולמש"יכ). עוד הוסיף המשנה ברורה (שם), שמה שאסרו לחתוך זך דק בשר חי לעופות הוא דזוקא להנינה, אך לאalter מותר (פר' מגדים)²⁰. ושאר דברים שאינם גיזולי קרקע, וגם נאכלים כמותם שהם - אפשר לטחון אף לבו ביום ולא דזוקא לאalter.

סיכום

* בדברים שאינם גיזולי קרקע ונאכלים כמותם שלא לטחינה - מותר לטחון אפילו לאדם שאינו יכול ללווס, לפי שאזLINן בתר רובה דעלמא. ומותר לטחון אף שלא לאalter.

* אם לא נאכל כמותה שהוא:
ט"ז - מותר לטחון לפי שאינו גיזולי קרקע, ובלבד שלא יתרח באוכל עבור בחמה.
מן אברהם, משנה ברורה ושאר אחרונים - זו מחלוקת שולחן ערוץ ורמ"א. ופסקים רם"א, שאסור לטחון אם לא לאalter.

ז. טחינה לאalter

הגמרא בשบท עד, א מדברת על מלאכת בורר וכותבת:

תנו רבנן היו לפני מיini אוכלין - בורר ואוכל בורר ומניה, ולא יברור, ואם בירר - חייב חטאתי.

19. אמנם גם תרומת הדשן הזכיר שיווי אוכלה ומטrho באוכלה, אך הוא הזכיר זאת כסיבה נוספת לאסוד חיתוך בשר חי לעופות, והסיבה העיקרית - שלא נאכל חי. אך הרמ"א כתוב סיבה זו כעיקרת, ועל כן יש מקום למחלוקת המגן אברהם והט"ז בכוונתו.

20. בביאור הלכה (ד"ה דהואיל מבייא הסתקות הפרי מגדים, אם העופות יכולים לאכול את הבשרathy בלי חיתוך בשעת הדחק. ונשאר בצד עיון).

בגמרא הובאו חמש דעות אמוראים להסביר הברייתא. דעת אבי שם היא: בורר ואוכל לאלתר, ולא יברור - לבו ביום, ואם נבר לבו ביום - חייב חטא לת. ונאמר בגמרא (שם): "אמורה רבנן קמיה זרבא. אמר להו: שפיר אמר נהמני (אבי)".

הרשכ"א כתוב בתשובה (ח'ק ד, סימן עה), דהא זפרים סילקא - דזוקא במחתק כדי לאוכלו למחר או אף לבו ביום ולאחר שעלה, לפי שודך הסילקא לחתוכו דק דק בשעת בישולו. וכל שדרכו בכך ומיניהם לאחר שעלה - חייב. משמעו מדברין, שאם טוחן על מנת לאכול לאלתר (מיד) - מותר, "שלא אסור על אדם לאכול. מאכלו חתיכות גדולות או קטנות".

ראיותיו של הרשכ"א הן:

1. מלאכת ברירה שהורתה לאלתר - ככל-עלמא (הגמרא עד, א פסקה עצמה הלכה לאבי בברירה).
2. מדברי היירושלמי (פ"ז, ח"ב): "האי מאן דשחיק תומא חייב משום דש... כי שחק במדוכתה משום טוחן". וכתבו בספר התורמה, בסמ"ג ובסמ"ק (mobaim בבית יוסף סוף סימן שכא), שכל מה שאסר היירושלמי זה רק בעוצה להוניה, אבל לאלתר שרי. חרין (לב, א בדף הוריינ'ף דיה אמר רב פפא) הביא דברי הרשכ"א וצדד. כמותם. בספר לowitz חן (סימן טב) הביא שורה ארוכה של ראשונים ואחרונים המסבירים לשיטת הרשכ"א.

אולם בשלטי גיבורים (שם, אות ג) כתוב לדוחות דברי הרשכ"א. וזה לשונו:

ותמיוני עליו, דכיון דהאיסור הוא משום טוחן מה לי טוחן לבו ביום או לאלתר או למחר, וכי כל המלאכות כולן שיוי לשוטון בדצrik לאוთה מלאכה לאלתר? ואל תשיבני מברירה שהתייר לברור כשרוצת לאכול לאלתר, דחתם טעמא דבכاهאי גוננא שהתייר לא hei ברירה. ועוד, שחכמים עצם פירשו דין הבורר בה, אבלanca שהם פירשו דחתיכת ירך דק hei טוחן ולא חלקו, מניין לנו לחלק מסבירה ולדמות מה שלא דמו הם?

כלומר: לדברי השלטי גיבורים ההיתר של לאלתר אינו עומד בפני עצמו. ומה שמצוינו שימוש בברירה - לפי שם ישנו עוד תנאים (אוכל מפסולת, ביד), שיחד אתם נחשב הכל דרך אכילה ולא דרך ברירה.

אם כן, דין טחינה לאלתר תלוי בחלוקת הרשכ"א והשלטי גיבורים. החזון איש (סימן סא) מביא סברה, מודיע לאלתר מועל בברירה ובטחינה: שתי פעולות אלה נעשות ממילא על ידי האודם בתוך פיו בשעת האכילה - אדם טוחן בשינוי ובורר בפיו - וזה ודאי דרך אכילה. אך מזה נלמד, שהיתר של לאלתר שיק רק בברירה ובטחינה ולא בשאר מלאכות.

לדינא

הבית יוסף התיר לאלאר, אבל רק חתיכות קצת גזולות. ובשולחן ערוך התעלם לנמרי מהיתר זה, וכבר רأינו את תמיות האחרנים עליו בעניין פסיקתו.²¹

פשט דברי הרמיה, שטחינה לאלאר מותרת.²² אך המגן אברהם (ס"ק יד) מעיר, שהשלטי גיבורים פקפק בזוה, וכן הבית יוסף לא סמרק על זה. אך כותב, שבמדינותו נהגו לחזור דק דק וייש להם על מי שישמכו, אלא שיקפידן לעשות זאת לאחר היציאה מבית הכנסת (כלומר לאלאר). וכן המשנה ברורה (ס"ק מה) הביא שורת אחרים, והמפקחת בהיתר זה של לאלאר (מטה יהודה, חי אדם ושאר אחרים), אך המקלים לחזור דק דק - יש להם על מי שישמכו.

החזון איש (סימן נז) דוחה לנמרי את ההיתר של לאלאר, מקשה עליו מסוגיות מפורשות ואף מוכיח שתורמת הדשן סבר גם הוא שלשלטי גיבורים. ועל כן כותב, שהעיצה הטובה ביותר היא כבית יוסף - לחזור חתיכות גזולות.ומי שרוצה לטמא על הרמיה - יש להסביר, שככל יותר הרמיה הוא גזידי קרקע שנאכלים החיים ללא טהינה, אז צירוף נתנו זה עם "לאלאר" מותר טחינה (וכל זה לעניין טחינה; אך כתישח, אפילו סמוך לסעודה-חייב חטא). וכן פוסק השמירות שבת ההלכתה (ו, ו), שיחזור חתיכות גזולות קצת ויעשה זה סמוך לסעודה. והחותן סמוך לסעודה עברו יلد קטן או עברו המתaska להלעות דק דק - יש לו על מי לסמן:

אך בלויתן חוץ (סימן נב) וכן ביחסו דעת (חלק ה, ב') ובאגרות משה (אורח חיים ד, עמוד קמא) כתבו, שאין כדי פקפקו של השלטי גיבורים להוציא מידי ודאי של הרשב"א²³. ועל כן דוחים את דברי החזון איש וטענים שהוא שיטה יחידה ונגד המנהג להקל. וכן דוחים את השמירות שבת ההלכתה, שפסק כמו החזון איש להחמיר בטחינה לאלאר. וכן הבית יוסף כתוב שאין חולק על הרשב"א, ומה שכתב להחמיר בחתיכות גזולות זה רק לרוחה דמלטה ולחומרה בعلמה. וכן כתוב להקל בשולחן ערוך הרבה (שכा, ז). ובספר בן איש חי (שנה ב, משפטים, אות ב). יוצא, איפוא, שטחינה לאלאר יש מקום רב להקל, שלא בדברי החזון איש והشمירות שבת ההלכתה.

21. הגראי' באירועו מביא ראייה לשיטה זו מהמשנה בשבת קנה, א: "אין מרסקין את השחת ואת החרבין לפני בהמה", ומוכיח שבגמרא, שאיסור הוא משום טרחה באוכלין. ומוכח מכאן, שאין איסור טוחן כיון שעשו לאלאר, וכל הבעה היא שאין טוחנים באוכלין בהמה.

22. בשווית רב פעלים (חלק א, אורח חיים, יט) הביא טעם לדברי הרשב"א, שהויל זורך האדים להלעות בשינויו היהט את מאכלו לפני שיבלענו, וכן גם בחזרתו מאכל בסכין על מנת לאכלו לאלאר נחשב דורך אכילה שעשו כן להקל על לעיסתו בפיו. וכן כתוב באגלי טל (טוחן, ס"ק כד).

מהו שיעור לאלטר?

כפי שראינו, הרשבי'א השווה את דין טוחן לדין בורר, וכשם שם מועיל לאלטר - כך גם כאן. ואם כן נמשיך ונאמור, ששיעורו של אלטר בבורר שווה לשיעור של אלטר שבטוחן. ומהו השיעור? נחלקו בזאת הראשונים:

1. **רבינו חננאל** - שיעור מה שמייסב על השולחן באחתה טעודה. כלומר: כל זמן הסעודה מחשב לאלטר, ואולי גם קצת קודם. וכן כתבו הראי'יש והר'ין.

2. **רבינו ירוחם** - מטלוך הסעודה הקודמת לצורך הסעודה הקרובה נחשב לאלטר. אך מתוק הסעודה לצורך סעודה אחרת לא מיקרי לאלטר.

3. **הمرדי'י** - לאלטר זה דוקא אם אוכל מיד (אפיקו לא לסעודה חקורה). התוספות (עד, יא; דיה' בורר ומיניה) מוסיפים, שאף ברירה לאלטר לצורך אחרים נחשבת כזרך אכילה, ומותרת.

ופסק הרמ"א (שיט', א): "יכול מה שבורר לצורך אותה סעודה **שמייבב בה מיד** - מקרי לאלטר, ואפיקו אחרים אוכלים עמו שרי (תוספות)". כלומר, נראה שמותר רק בסעודה. אך כבר מבאר הלבושי שרד את דברי הרמ"א, שלאו דוקא בתוך הסעודה, אלא בורר קודם הסעודה לצורך אותה סעודה, ווזוקא סמוך לסעודה ממש, כמו שכתב המגן אברהם (שכא, ס"ק טז), ולא פוקי שיטת רבינו ירוחם.

וכן כותב המשנה ברורה (ס"ק ז), שאפיקו אם הסעודה נמשכת זמן רב; "כמה שעوت" - מקרי לאלטר, כיון שהברירה היא בסמוך לסעודה. וכותב בסימן שכא (ס"ק מה), שצרכיך להיזהר שיהיה **סמוך מואוד** לסעודה ולא יותר מדי זמן לפניה.

אםנים בバイור הלכה (דיה' וכל מה) כתוב, שיש שהוכיחו שהירושלמי סובר במרדי'י, אך אין להחמיר כל כך.

ועוד חוסיף, שלא רק טחינה לאחרים מועילה, אלא אף לבני חיים מותר לטחון לאלטר (בשם הפרי מגדים).

ה. טחינה אחריו טחינה

טחינה לאחר טחינה נידונה בשני מובנים: 1. בדבר שנטהן או שלא היה גוש אחד מתחילתו, ולאחר שמעשה גוש אחד חור וטחנו. 2. בדבר שטחון וחוזר וטחנו אך מן דק.

1. דבר שנטהן ונטהחן ושוב נטהן

כתב הר' יוסף בשם הרשבי'ם: "דלחם מותר לפיר מאחר שנטהן, דלא מצינו טוחן אחר טוחן". וכן פסקו ה Hague מימוניות, המרדי'י, סמ"ג והר'ין (לשון הר'ין): "דמשום הכל מותר

לפרר פוררי לחם לתרגגולים"). וכן כתוב בתוספתא: "מפררין גLOSEKIN לחולה בשבת" (שבת פ"ג, ה"ב).

בטעם הדבר נחלקו האחידונים. יש שכתבו, שלפי שהחיבור מעשה על ידי אדם אין על זה שם חיבור, ומילא אין על זה שם טוחן (טל אורהות, טוחן). באגלי טל (טוחן, ס"ק כ"א) ובחוון איש (סימן נז) כתבו, שכיוון שאין טחינה אלא בגידולי קרקע, וכיון שימושה שנטלה מחקרקע כבר נטהנו פעמי אחת - שוכ אין בהם חיוב' משום טחינה, משום שאינם גידולי קרקע.

כנגד שיטה זו עומדת שיטת הרשב"א בתשובה (ח"ק ד, סימן עה), שהתייר לפרר לחם לפני הכלבים דזוקא לאלאר, ומהזה משמעו שסביר שיש טחינה גם אחורי טחינה. וכן משמע מישית הראשונים, שהתריר לפרר לחם כיון שנאלל כמהות שהוא חי (חוידי הרין, הראייה והריבט"א), ונדייק מהם שלא התירו משום טוחן אחר טוחן.

לדינא

הרמ"א (שכא, יב) התייר לפרר לחם לפני תרגגולים, לפי שאין טוחן' אחר טוחן. וככתב המשנה ברורה (ס"ק מ), שדבר זה מותר גם לאחר זמן ואין צריך לאלאר. ובביאור הלכה (ד"ה לפרר) כתוב שמותר לעשות כן דזוקא בכל' שאינו מיוחד, אך בכל' המיעוד לכך - אסור (משום עובדיין דחול).

מוסיף החוזן איש (סימן נז): עניין טחינה אחר טחינה אינו כבישול אחר בישול. טחינה היא פעולה של הפרדת דבר בטבע לחקלים קטנים, אך אם ההפרדה נוצרה על ידי אדים - אינו בכלל טוחן, אפילו אם חיבור דבר שלא נטהן מעולם אלא בא' עלום נפרד. וכן פסק בשmirat shabbat halachta (ו, יא): "ואוכלין שמקנים אותן מחומר טוחן - כגון לחם, מצה וביסקוויטים - מותר לחזר ולפזרם בשבת בכל' שאינו מיוחד לכך, כגון בסכין, כדי לאוכלים בו ביום... והוא חזין לגבי שוקולד, סוכר גבישי, או גושי מלחה שנתחוו עקב לחות...".

2. דבר טוחן שחזר וטוחנו

באגלי טל (טוחן, ס"ק ט) מובאת סברה, שלאותם הראשונים הסוברים שמאכל שנtabשל כמעט בן דורות אי שובי לא שייך בו בישול, אף על פי שלא נtabשל כל צרכו, הוא הדין כאן שייהיה פטור. וסבירה נוספת מובאת באחרונים, שכיוון שמתחייב על חותוך ירך דק דק משום טחינה, שובי לא מתחייבים על טחינתו, לפי שאין טוחן אחר טוחן.

ופסק בשmirat שבת halachta (ו, זב): "דברי מאכל מגידולי קרקע שנtabשלו היטב בערב שבת, או שנtabלו בשבת בהיתר... מותר להפרידם בשבת לחקלים קטנים בדרך שונגה לעשות בחול, ובבלבד שלא ישמש באחד הכלמים המיעודים לכך". ובטעיף זו מתייר לרשך

בנה רכה מאד, שכשאוחז במקצת הפרי אין השאר נגרר אחריו, לפי שהם כתהנים ועומדים, ואין טחינה אחר טחינה (מפני הגרשיז אוירבר).

ג. טחינה בכלי המיווך לכך (סעיף י)

כתב הריב"ש בתשובה (סימן קפד), שאסור לגרור הגבינה בשבת בכלי שהוא מוגר חרוץ בעל פיפורות. ולכאורה גבינה אינה גידולי קרקע, גם ראותה לאכילה כמות שהיא, ואם כן מודיע אסור לטחון אותה בכללי ואפילו אם נאמר שמדובר בגבינה קשה שאינה נאכלת כמות שהיא, כל זה טוב לשיטת המגן אברחים, המצריך שני תנאים. אך לשיטת הטיז, המסתפק בתנאי אחד, מודיע שיהא אסור לטחון?

אלא שבכך אנו מגיעים לкриיטריון נוסף: טחינה בדרך הרגילה (על ידי מכתשת) ובכלי המיווך לכך - אסורה, או משום עובדין דחול או מפני שיש בכך אישור דרבנן, הדומה לאיסור שימוש בקנוון ותמחוי בברירה.²³

הריב"ש (שם) כתב לאסורה משום עובדין דחול. והעלה אפשרות, שהייה אסור משום שודמה לכתישה (כעין קנוון ותמחוי בבורו). ועוד הוסיף הריב"ש, שאף אם תוחן כדי לאכולلالטר - עדין איינו מותר לטחון בכללי המיווך. וכך כתב המשנה ברורה (ס"ק לו).

השולחן ערוך (שכא, י) פסק להלכה כדברי הריב"ש. המגן אברחים (ס"ק יט) והמשנה ברורה (ס"ק לו) הוסיףו, שאף בכללי שלאלכתו לאיסור מותר לחותן, ובבלבד שלא יהיה מיוחד לכך. המשנה ברורה (ס"ק מה) העלה אפשרות שחתונך בכללי המיווך דומה לנפה וכבריה, וחייב. וכן כתוב לחזורת שלא לחותן בצלים שעשויים עם דג מלוח "בהאך מעסער" (קופץ המיווך בכך), שאפשר שחשוב כלי המיווך בכך, וכן יזהר לחותן רק בסכין ולאלאטר. ועוד, שבלאו הכל כי יש בזה איסור משום עובדין דחול.

ובביאור הלכה (ד"ה מידי דהוה) הסתפק לאסורה אף חיתוך בצלים וצנון בסכין גדול, שמא זה דומה לקנוון ותמחוי שנאסר מרבנן, "ואפשר דהו הדין בענייננו".²⁴ ובעורך השולחן (שכו, ט) תמה על המפקקים לחותן בצל ב"האך מעסער", לפי שאינו דומה למוגר בעל פיפורות שאסר הריב"ש, שהרי מוגר הופך את הגבינה מגוש אחד לחתיכות דקות מאוד.

23. ברירה של אוכל מתוק פסולת לאלאטר הותרה רק בידו. בקנוון ותמחוי - פטור אבל אסור, בנפה וכבריה - חייב (סימן שיס, א).

24. בביבאו ר הלכה (שם) עשה הבחנה בין ברירה, שנאסרה בכל כלי ורף הותרה ביד, ובין טחינה שתאסורה רק בכלי מיווך (עיין הערא 15).

כמו קמת, בעור שחкопפי רק חותך ואניו כותש למורי - אלא שהוא מיוחד לצנוז ובצלים. וכך כתוב בשווית אגרות משה (חלק ד, עמוד קמא); אלא שראוי להחמיר שכן צורך גדול²⁵. ובליות חן (סימן ס"ד) נתן הגדרה למה שנקרה כל המיוחד - כל המיוחד לחיתוך, שאין עושיבם בו שום פגיעה אחרת. לכן סכין או מזלג, או כל כליל אחר שימושים בו גם לדברים אחרים - לא ייחשב כליל.

קוץ ביצים ושאר מכשיiri חיתוך - באגרות משה (אורח חיים, חלק ד עמוד קמג) נשאל אודות מכשיiri החיתוך המיוחדים לבניה וביצים, שיש בהם מספר להבאים החותכים את הביצים לחיתוכות קטנות. וכותב להתייר מכמה סיבות:

1. אין זה טווחן, אלא רק פורס לחיתוכות גדולות.
2. אין זה עובדין דחול, כיון שמכשייר זה מקל את העבודה החיתוך, ואין הוא יוצר בעצמו מלאכה ואפילו עראית²⁶.

וכך כתוב בשימורת שבת כה力气ה (ו, ג), שאסור להשתמש במערכות סכינים, המותקנת בקפיץ זבצירים המיועדים לחיתוך בצלים, אף לאלטר, לפי שמשמש קוצצת את הבצל ונוחבת כל המיוחד. אך קוץ ביצים מותר, לפי שرك חותך לפורסות גדולות. וב█████ נדולה שחותכת גבינה (כגון: הכליל המיוחד הפורס גבינה צהובה) - מותר להשתמש.

2. ריסוק ומעיבת אוכלין

משיטות הראשוניות שהבאנו עד כה עולות כי:
בדברים שאינם גידולי קרקע ונאכלים כמוות שהם - לא שייכת טהינה כלל ואפילו לאותם שאינם יכולים ללווס, לפי שאולין בתר רובה דעתם. ובלבך שלא יעשה בכל המיוחד.

בדברים שם גידולי קרקע מצאו מחלוקת בהאשוניות להסביר דברי רב פפא: "האי מאן דפרים סיילקה חייב משום טווחן" (עד, ב), ולפי שיטות הראשוניות שס' לרביינו חנן אלולרא"ש - אמן אין טהינה באוכלין אך יש כתישה באוכלין, ולכןן אכן יהיה איסור טוחן, לפי שמועך ומרסק.
לרשביים וליראים - יש טהינה באוכלין, וכל שכן כ Shermanak וממען שאין טהינה.

25. בשימורת שבת כה力气ה (ו, ב) פסק בסתמא כמו המשנה ברורה, שב█████ נדולה אין לחיתוך. אך בהערה (ו) הביא את ערך השולחן והאגרות משה להתייר.

26. האגרות משה (שם) מאירין וזה בכלל הגור של עובדין דחול, עיין שם באריכות.

לרבב'יס, ראייה, רין ובעל התורומה - יש טחינה באוכלין רק אם לא נאכלים כמוותיהם, אך אם נאכלים כמוותיהם - לא שייכת טחינה.
לרשבי'יא זולרין - אם טוחן לאלאר אין זה דרך טחינה אלא דרך אכילה.
השולחן ערוך (שכא; יב) סתום לאסור כל חיתוך, וזאת על סמך מה שכתב בבית יוסף, שיש לחותן חתיכות גדולות ולאלאר הרמי'יא קיבל את דברי הרשביה והותר לאלאר..

לענין רישוק, מצאנו מקורות נוספים:

תוספთא ביצה (פ"א, ח"ג): "אין מרסקין דבילה וגורגות וחרובין לפני הזקנים בשבת, אבל מרסק הוא ביד של סכין ובץ הפורר ואין חושש".
משנה שבת (קנה, א): "אין מרסקין את השחת ואת החרובין לפני בהמה", ובגמרא מבואר - משום דלא טרוחין באוכלין בהמה.
חזון איש (סימן נ) למד מהתוספთא הראשונה כי: 1. טחינה אפילו לאלאר אינה מעילה בגידולי קרקע (מהלשותן: לפני הזקנים). 2. ברישוק יש חיוב חטא לתפקיד סמוך לשעודה. את המשנה העמיד בחיתוך לחתיכות גדולות, ולכן אין אישור טוחן אלא רק איסור טרחה באוכלין. לפי דעתו (שכבר הזכירנו לעיל), טחינה לאלאר אינה מותרת אלא רק בצרור טעם נסף - שאין טחינה באוכלין או שנאכל כמוות שהוא חי.
אך לענין מעיתת בננות ושהיקתן לתינוקות כתוב החזון איש:

אין כאן יותר של הרשביה וגם היתרים הראשונים שהזכיר הבית יוסף כבר הכריע בשולחן ערוך בראשי', ובכל יתר חיב... ואם כן יש בזה חיוב חטא
ואין לנו להתייר רק על ידי שינוי בקתה דסכניא או קתה דוף ומולג.

וטענה נוספת מוסיפה החזון איש: לענין חיוב טוחן אין הבדל בין דבר יבש שמתרופר לדיסיסים ובין דבר רטוב שמתדקק בטחינהו לגוש עב, שהרי דבילה וגורגות שנכתשות מתדקקות לגוש אחד ומכל מקום ישבחן איסור טוחן. ובננה שחטכה דק דק חיב משום טוחן, ושוחקה שהפרידה בסכין לפירורים דקים - אין טחינה אחר טחינה. וכן פסק כמהתו בשמיירת שבת ההלכתה (ו, ז-ח), שיש לרסקليلך רק בקטת המזול ולא בשינויו, אלא אם כן זו בוגנה רכה מאוד שנחשבת טחינה כבר. זומחאי טועמא אסור למראה אבוקדו על לחם.
לעומת שיטה זו עומדת שיטת המגן אברהם ושרר אחרים, שתbinsו שהתוספთא והמשנה מדברות **רישוק** (כתישיה), והאיסור במשנה אינו משום טוחן, כי רישוק לאלאר, ואפילו רישוק לאלאר מותר (לא רק טחינה). הסיבה לאיסור בתוספთא היא מפני שלא ריסקו לאלאר. וכך הוא פשוט דברי הרמי'יא. המגן אברהם עצמו (ס"ק יד) כבר כתב שסומכים על ההיתר של לאלאר, וכן פסקי' האחראונים (שולחן ערוך הרב, ערוך השולחן, יחו' דעת ואגרות משה).

אך שמא יש הבדל בין ריסוק לבין מעיבח: האגרות משה (אורח חיים, חלק ד, עמוד קמא) חולה סבירה, שאיסור טחינה הוא דווקא אם לוקחים דבר יבש והופכים אותו לרסיסים, קטנים ודקים. אך אם לוקחים דבר רק ועל ידי המזולג או הסכין רק מועדים אותו ולא נוצרו רסיסים נפרדים - אין זה בכלל טחינה, ולכן אפילו לשיטת החזון איש, שלא מקבל את החיתוך של לאלתר, מעicit בכנות ואבוקדו - וזה שתחילה מותרת.

אך, כפי שראינו, חזון איש חלק על זה, והביא ראייה מהתוספתא שיש טחינה בגרוגרות וחרבין. על זה אומר האגרות משה - אינה ראייה! לפי שם הגרוגרות וחרבון אכן מעדים רסיסים נפרדים, אלא שמחמת החלות נשרים מודבקים, אך בעיצת בינה לא נוצרים כלל רסיסים, אלא הכל געשה עיטה אחת, רכה יותר וקלה יותר לলעיסה:

עד כותב האגרות משה, שהחזון איש צריך שינוי בקטא דכף, נזכר זה תמה! והרי בכך עצמה מהוות שינוי, שהרי אין צורך בכך, لكن אומר הוא שאף לשיטת החזון איש יש להקל ולמעיך בכך סמוך לאכילתם.

לסיכום, כותב האגרות משה, מי שרוצה להחמיר חזון איש ולשוחק בקטא דמזולג - טוב יעשה לצאת ידי שיטת החזון איש, אך מיעקרא מותר לשוחק הבנות ושאר פירות וירקות²⁷ אף במולג עצמו ובסכין, ובתנאי שעשו זה סמן לסעודה. בכך פסקו גם יחוות דעת (חלק ה, צז) ושמירת שבת כהלכה (בחורה כ).

ח. יר��ות ופירות מבושלים

בירקות ופירות מבושלים נחלקו האחראונים:

תפארת ישראל (כלכלת שבת, טוחן) - אסור לרסקן משום טוחן.

תහילה לדוד (הشمאות לסימן רנבי) - אין בזה לא משום טוחן ולא משום לש. והתעמים

לכך:

1. חזון איש (סימן נה, ט) - בישולם מפקיעים מללאכת טוחן, כיוון שתוחינתם נוחה ואין שם מלאכה. עלייה (ואולי זה דומה לטעם שאין טחינה אחר טחינה). וכך מטה שכתוב השולחן ערוך בסוף סימן שכא (סעיף יט): "לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות בעש פרור בקדירה".

2. האגרות משה מקל בכל ריסוק סמוך לסעודה, על פי שיטת המגן אנדרה. ורק רצח לטעון, שאף לשיטת החזון איש תהיה מעicit בכנות וכדומה מותרת, לפי: שאינה בכלל טחינה. ולפי: סברתו במעיבח, נראה לעניין דעתך שהיה מותר. מעיך אפילו שלא סמוך לסעודה, כיוון שאין זה בגדר טחינה. אך היה שהוא עצמו לא התיר יותר מאשר סמוך לסעודה, אני כידוע לך עלי.

בשבתי", והסביר המשנה ברורה (ס"ק עה): "ויהטעס כיון שכבר דכו אותם במדוכה ונתבשלו כל צרכן, ואין מחוסר אלא שחיקה מעט".
 2. קצות השולחן (בז' השולחן סימן קמו, יב) והשבתת שבת - לפי שcutת הם נאכלים אף ללא שחיקה וטחינה אלא כמות שהם חיים.
 וכן פסק בשמירת שבת כהלכה (ו, ט-אי): "פיריות וירקות שנותמעכו על ידי הבישול ונוחים הם מאוד לרישוק, נפקע מהם איסור טחינה". וממשיך ואומר, כי אין לעשות כן בכלי המינוחד - משות עובדין דחול, ואין היתר אלא למעכם במזלג, ואפילו בשינויו.
 מיהו, באגרות משה (אורח חיים, חלק ד, עמוד קמג) כתוב להקל ריק כאשר הירק מרוסק ומהוסר רק מעט שחיקה ולא די שرك נתבשל. וכך הביא השמירת שבת כהלכה בהערה (כא) בשם הגרש"ז אוירבך.

ט. מסקנות למעשה

לפי כל האמור לעיל נראה לסכם ולומר כי:

* ה Barnett שלט יrokות או פירות (גידולי קרקע)

לפוסקים כשלוחן ערוץ - יש להיזהר לחזור חתיכות גדולות ושיוויוה סמוך לאכילה. הרומי"א - קיבל את הקולח של הרשבי'א לטחון לאלתר, דרך אכילה. רוב האחרונים (בין אשכנזים ובין ספרדים) קיבלו היתר זה של לאלתר, ולכון אפשר לסמוך עליהם. החזוון איש, ובעקבותיו בעל חשמירת שבת כהלכה, לא קיבלו קולה זו בפניהם עצמה, והצריכו טעם נוסף - שייתה נאכל כמות שהוא חי.

* ה Barnett שלט ביצים

כיון שאינו גידולי קרקע וגם נאכל כמות שהוא חי - לכולי עלמא מותר לעשות שבת (ובלבך שיקפיד גם על דיני לישה בהוספת המלונו ושאר תבלינים).

* ריסוק בננות ושאר פירות לילדים

אם הפירות רכים מאוד - אזי לכולי עלמא נחשים טחוניות כבר ומותר לרסקו. ואם אינם כל כך רכים, אך בריסוקם לא יהיה פכו לריסיטים נפרדים - יש מקום גדול להקל לרסוק סמוך לאכילה ללא שינוי. וחרצתה להחמיר כחוון איש ולשנות - טוב יעשה. ריסוק על ידי כף נחשב שינוי לצורך זה.

אם בריסוקם יהפכו לריסיסים נפרדים - לפי האגרות משה, אם עושה לאלתר אין צורך לשנות, אך טוב יותר שיחמיר וישנה כחzon איש.

* **שימוש בכלי חיתוך**

אם מיוחדים לכך ויצרים חתיכות קטנות ודקות כמו קמח - אסור בכל צורה.

אם מיוחדים לכך אך לא יוצרים חתיכות דקotas (קווץ' ביצים) - מותר.

לענין סcin' גדול המוחך לקטיצת בצל - המשנה ברורה הסתפק, אך הכריעו האחרונים שמותר בזיה.